

opponit prudētie manifesta dītrarietate: nō ita p̄tinet ad iniusticiā sicut executio astutie et iō nō ita p̄hibet in lege sicut fraus et dolus q̄ ad iniusticiā p̄tinet. ¶ Ad sc̄dm dicēdū q̄ oīs fraus v̄l dolus cōmissa in his q̄ ad iniusticiā p̄tinet p̄t intelligi eē p̄hibita Leuit̄ .iij. in p̄hibitiōe calūnie: p̄cipue at̄ solet fraus exerceri et dolus in emptōe et venditiōe: s̄m illud Eccl̄. 26. Nō iustificabilis caupo a p̄tō labioꝝ p̄p̄t̄ s̄ sp̄aliē p̄ceptū p̄hibitiuū dat̄ in lege de fraude circa emptōes et venditiōes cōmissa. ¶ Ad tertiū dō q̄ oīa p̄cepta de actibus iusticie i lege data p̄tinet ad executiōnē prudētie: sicut et p̄cepta p̄hibitiua data d̄ furto calūnia et fraudulēta venditiōe p̄tinet ad executiōem astutie.

Consequen
ter post prudētiā cōsiderā dū ē d̄ iusticia. Circa quā q̄druplex cōsideratio occurr̄. Prima ē de iusticia. Sec̄da de p̄tib̄ ei⁹. Tertia d̄ dono ad h̄ p̄tinet. Quarta d̄ p̄ceptis ad iusticiā p̄tinet. Circa iusticiā v̄o cōsiderāda sūt q̄tuor. P̄ q̄dem de iure. 2. de ipsa iusticia. 3. d̄ in iusticia. 4. de iudicio. Circa p̄mū q̄runf̄ q̄tuor. p̄ v̄tū ius sit obm iusticie. 2. v̄trum ius auentienē diuidat̄ i ius nāle et positiuū. 3. v̄t̄ ius gētiū sit idē q̄d ius nāle. 4. v̄t̄ ius d̄natiuū et p̄nū debeat specialiter distigui.

Ad primum sic pro
 cedit. ¶ q̄ ius nō sit obm iusticie. Dicit. n. **A**lexius iuriscōsult⁹: q̄ ius est ars boni et eḡ. ars aut̄ nō ē obm iusticie: sed ē p̄ se v̄t̄us itellectualis q̄ ius nō ē obm iusticie. ¶ **L**ex sicut **J**sidor⁹ dicit i li. et̄ bimol. iuris ē sp̄s. lex aut̄ nō ē obiectū iusticie: s̄ magis prudētie. v̄t̄ et p̄bs legis positiuā partē prudētie ponit. q̄ ius nō ē obm iusticie. ¶ **J**usticia p̄ncipalr̄ subycit̄ hoīez deo. dicit. n. **A**ug⁹ in li. de morib⁹ eccl̄ie. q̄ iusticia ē amor t̄m̄ deo seruies: et ob h̄ b̄n̄ imperās ceteris q̄ hōi subiecta sūt: sed ius nō p̄tinet ad diuina: s̄ solū ad h̄ūana. dicit. n. **J**sidor⁹ i li. et̄ bimol. q̄ fas lex diuina est: ius aut̄ lex h̄ūana. q̄ ius nō ē obm iusticie. **S**3 ē q̄d **J**sidor⁹ dicit i eodē: q̄ ius dictū est q̄ ē iustū. s̄ iustum est obm iusticie: dicit. n. p̄bs in. 5. et̄ bi. q̄ oēs talē bitum volūt dicere iusticiā a quo opa

et̄ni iustorum sūt. q̄ ius ē obm iusticie. ¶ **P**o dō q̄ iusticie propriū ē inter alias virtutes: vt ordinet hoīem in his q̄ sunt ad alterū. im portat. n. eq̄litate quādam: vt ip̄m nomē de mōstrat. dicitur aut̄ v̄l garit̄ ea que adequā tur: iustari. eq̄litas aut̄ ad alterū ē. alie autem v̄tutes p̄ficiūt hoīem solū in his q̄ ei aueniunt s̄m seipsum. sic q̄ istud q̄d ē rectū i opi bus aliāz v̄tutū ad q̄d tēdit intētiō v̄tutū q̄si i p̄p̄tū obm non accipit nisi p̄ cōparatiōem ad agētē. rectū v̄o q̄d ē in ope iusticie etiam p̄ter cōparatiōem ad agētē cōstituit̄ p̄ cōparatiōem ad aliud. illud. n. in ope n̄ro d̄r esse iustū q̄d r̄ndet s̄m aliq̄ā eq̄litate alteri: puta recōpensatio mercedis debite p̄ fuitio ip̄en so. sic q̄ iustum dicit̄ esse aliquid quasi h̄n̄s rectitudinē iusticie: ad q̄d terminat̄ actio iusticie et̄ nō cōsiderato qualr̄ ab agente fiat. sed in alyz v̄tutib⁹ nō dēterminat̄ aliqd̄ rectū nisi s̄m q̄ aliqualr̄ sit ab agente: et p̄p̄t̄ s̄ sp̄aliē iusticie p̄re alyz v̄tutib⁹ dēterminat̄ s̄ se obm q̄d vocat̄ iustū: et h̄ q̄dem ē ius: v̄t̄ manifestū ē q̄ ius ē obm iusticie. ¶ **A**d p̄mū q̄ dicēdū q̄ cōsuetū ē q̄ noīa a sui p̄ma ip̄ositōe retorqueant̄ ad alia signanda: sicut noīmen medicine ip̄ositū ē p̄mo ad significandū remediū q̄d p̄stat̄ infirmo ad sanandū: de inde tractū ē ad signandū artē qua h̄ fit: ita et̄ h̄ nomē ius p̄ ip̄ositū ē ad significandū ip̄am rē iustā: postmodū aut̄ ē deriuatū ad artē qua cognoscit̄ qd̄ sit iustū. et v̄t̄er⁹ ad significandū locū i q̄ ius reddit̄: sicut d̄r aliq̄s cōparere i iure: et v̄t̄er⁹ d̄r ē ius q̄d redditur ab eo ad cui⁹ officiū p̄tinet iusticiā facē: licz etiā id q̄d decernit̄ sit iniquū. ¶ **A**d sc̄dm dō q̄ sicut eoz q̄ p̄ artē exteri⁹ sūt: q̄dā rō in mente artificis p̄existit q̄ d̄r reglā artis: ita et̄ illi⁹ opis iusti q̄d rō dēterminat̄ q̄dā rō p̄existit i mēte q̄i q̄dā prudētie reglā. et h̄ si i scriptū redigat̄ vocat̄ lex. est. n. lex s̄m **J**sidor⁹ cōstitutio scripta. et iō lex nō ē ipsum ius p̄p̄rie loquendo: sed aliqualr̄ s̄ rō iuris. ¶ **A**d tertiū dicēdū q̄ qz iusticia equalitatem im portat. deo aut̄ non possum⁹ equalens recōp̄sare: idē ē q̄ iustū s̄m p̄fectā rōez n̄ possum⁹ reddē deo. et p̄p̄t̄ h̄ nō d̄r p̄p̄e ius lex diuina: s̄ fas. qz videlz suffic̄ dō vt̄ ipleam⁹ q̄d possum⁹. iusticia t̄m̄ ad h̄ tēdit vt̄ hō q̄tum p̄t̄ deo recōp̄set̄ totātr̄ aiām ei subyciens.

Ad secundum sic pro

cedit. **V**idetur quod ius non conveniens dividatur in ius naturale et ius positivum. Illud enim quod est naturale est immutabile: et idem est apud omnes: non autem invenitur in rebus humanis aliquid tale: quia omnes regule iuris humani in aliquibus casibus deficiunt nec habent suam virtutem ubique. **¶** **I**tem non est aliquid ius naturale. **¶** **I**tem dicitur esse positivum quod ex voluntate humana procedit: sed non ideo aliquid est iustum quia a voluntate humana procedit. alioquin voluntas hominis iniusta esse non posset. **¶** **¶** cum iustum sit idem quod ius: videtur quod nullum sit ius positivum. **¶** **I**us divinum non est ius naturale cum excedat naturam humanam: sicut et si est ius positivum: quia non inicit auctoritati humane sed auctoritati divine. **¶** **I**tem conveniens dividitur ius per naturale et positivum. **¶** **S**ed non est quod philosophus dicit in 5° ethici. quod politici iusti habent quidem naturam esse: habent autem legalem. i. lege positum. **¶** **R**espondendum quod sicut dictum est: ius siue iustum est aliquid operum ad eorum alii secundum aliquem equalitatis modum. Duplex autem potest alicui homini esse aliquid ad eorum. **¶** **U**no quidem modo ex ipsa natura rei: puta cum aliquis tantum dat ut tantum recipiat. et hoc vocatur ius naturale. **¶** **A**lio aliquid est ad eorum vel commensuratum alteri ex condictione siue ex communi placito: quoniam scilicet aliquis reputat se commensuratum si tantum accipiat: quod quidem potest fieri dupliciter. **¶** **U**no per aliquid preteritum commodum condictionum: sicut quod firmat aliquo pacto inter preteritas personas. **¶** **A**lio ex condictione publico: puta cum totus populus consentit quod aliquid habeat quod ad eorum et commensuratum alteri: vel cum hoc ordinat princeps qui curam populi habet et eius personam gerit: et hoc dicitur ius positivum. **¶** **A**d primum ergo dicitur quod illud quod est naturale habet naturam immutabilem operum sit per se ubique tale: nam autem homines est mutabilis: et ideo id quod naturale est homini potest aliquando deficere: sicut naturale equalitatem habet ut deponenti depositum reddat: et si ita esset quod natura humana se esset recta hoc esset servandum. **¶** **S**ed quia quicquid contingit quod voluntas hominis depravat est aliquis casus in quo dpositum non est reddendum ne homo per se voluntatem habeat male eo utatur: ut puta si furiosus vel hostis reipublice arma deposita reposcat. **¶** **A**d secundum dicitur quod voluntas humana ex communi condictione potest aliquid facere iustum in his quod secundum se non habent aliquam repugnanciam ad naturam iustitiam: et in his habet locum ius positivum. **¶** **V**nde philosophus dicit in 5° ethici. quod legale iustum est quod ex principio quidem nihil differt sic vel aliter: quoniam autem ponit differt. sed si aliquid de se repugnanciam habeat ad ius naturale: non potest voluntate humana fieri iustum: puta si statuat quod liceat furari vel adulterium committere. **¶** **V**nde dicitur Isa. x^o. **¶** **N**eque condunt leges iniuste. **¶** **A**d

tertium dicitur quod ius divinum dicitur quod divinum primum dicitur: et hoc quidem patet de his quod sunt naturaliter iusta: sed tamen eorum iusticia homines latet. patet autem de his quod sunt iusta institutione divina. **¶** **V**nde et ius divinum per hoc duo distingui potest sicut et ius humanum sunt. **¶** **N**am in lege divina quaedam precepta sunt bona: et prohibita quia mala. quaedam vero bona quia precepta: et mala quia prohibita.

Ad tertium sic pro

cedit. **¶** **V**idetur quod ius gentium sit idem cum iure naturali. **¶** **N**on enim omnes homines conveniunt nisi in eo quod est eis naturale: sed in iure gentium omnes homines conveniunt: dicitur enim iuriscōsultus quod ius gentium est quo gentes humane utuntur. **¶** **I**us gentium est ius naturale. **¶** **S**eruitus in homines est naturalis: quaedam enim sunt naturaliter servi ut philosophus probat in 2° politici. **¶** **S**ed servitutes continent ad ius gentium: ut Isido. dicitur. **¶** **I**us gentium est ius naturale. **¶** **R**espondendum quod dicitur est dividitur per ius naturale et positivum. **¶** **S**ed ius gentium non est ius positivum. **¶** **N**on enim omnes gentes unquam conveniunt ut ex communi condictione aliquid statuerent. **¶** **I**us gentium est ius naturale. **¶** **S**ed non est quod Isido. dicitur quod ius aut naturale est aut civile aut gentium. **¶** **¶** ita ius gentium distinguitur a iure naturali. **¶** **R**espondendum quod sicut dictum est: ius siue iustum naturale est quod ex sui natura est ad eorum vel commensuratum alteri. hoc autem potest contingere dupliciter. **¶** **U**no secundum absolutam sui considerationem: sicut masculus ex sui ratione habet commensurationem ad feminam ut ex ea generet et pariet ad filium ut eum nutriat. **¶** **A**lio modo aliquid est naturaliter alteri commensuratum non secundum absolutam sui rationem: sed secundum aliquid quod ex ipso sequitur: puta proprietatem possessionum. **¶** **S**ed non considerat iste ager absolute non habet unde magis sit huius quam illius. **¶** **S**ed si consideret ad oportunitatem colendi et ad pacificum usum agrum: secundum hoc habet quaedam commensurationem ad hoc quod sit unus et non alteri. **¶** **¶** ut patet per philosophum in 2. politico. absolute autem apprehendere aliquid non solum convenit homini: sed et aliis animalibus: et ideo ius quod dicitur naturale secundum primum modum commensurationis est nobis et aliis animalibus. **¶** **A** iure autem naturali sic dicitur recedit ius gentium ut iuriscōsultus dicit: quia illud omnibus animalibus: sed solum hominibus inter se commensuratum est. **¶** **¶** considerare autem aliquid comparando ad id quod ex ipso sequitur est proprium rationis. **¶** **¶** ideo hoc idem est naturale homini secundum rationem naturalem quod hoc dicitur. **¶** **¶** ideo dicitur Aristoteles iuriscōsultus. **¶** **A**d naturalis ratio in omnes homines constituitur: id est apud omnes gentes custodiatur. **¶** **¶** per philosophum in 3. politico ad primum. **¶** **A**d secundum dicitur quod hunc hominem esse servum absolute considerando magis quam alium: non habet rationem naturalem sed solum secundum aliquam

Ad secundum

utilitatē cōsequēte inq̄tū vtile ē huic q̄ rega-
tur a sapiētiā: et illi q̄ ad b̄ inuef: ut dicit i
p̄ polit. et iō fuit p̄tinēs ad ius gētū ē nāl
scōdo mō: sed nō p̄ mō. ¶ Ad tertiū dicendū
q̄ qa ea q̄ sūt iurifgentiū nālīs rō dicit: pu-
ta ex p̄pinq̄ b̄ntia egatē: inde ē q̄ nō idigēt
aliq̄ spālī institutiōe: s; ipa nālīs rō eā institu-
it vt dictū ē i auctozitate inducta.

Ad quartū sic proce-

dit. Vide ē q̄ nō debeat spālī distingui ius
p̄nū et dñatiū. Ad iusticiā. n. p̄tinet redde-
re vnicuiq; qd̄ suū ē: vt dicit Amb. in p̄ d̄ of-
ficij: sed ius ē obm iusticie sicut dictū ē. ḡ
ius ad vniūq; q; eq̄l̄r p̄tinet: et sic nō debz
distingui spālī ius p̄ris et dñi. ¶ Rō iu-
sti ē lex vt dictū ē. s; lex respicit cōe bouū ci-
uitatis et regni: vt s̄ bitū ē. nō aut respicit bo-
nū p̄natū vnius p̄sone aut ēt vnius familie.
nō ḡ d̄z ē aliqd̄ spālī ius v̄l iustū dñatiū:
vel p̄nū: cū dñs et p̄r p̄tineāt ad domū vt di-
cit i p̄ polit. ¶ Alie alie sūt dñe ḡduz
in hōibus: vtputa q̄ qdā sūt milites: qdā sa-
cerdotes: qdā p̄ncipes. ḡ ad eos d̄z aliqd̄ spe-
ciale iustū dēfiniri. ¶ S; ē q̄ p̄hs in .s.
ethi. spālī a iusto politico distiguit dñatiū
et p̄nū et alia huiusmōi. ¶ Rō d̄z q̄ ius siue
iustū d̄z p̄ mēsuratiōem ad altez. Altez aut
pōt dici dupl̄r. vno q̄ simplr ē altez: sic qd̄
ē oīo distinctū: sicut apparet in duob; hōib;
q̄ vn̄ nō ē sub altero s; ambo sunt sub vno
p̄ncipe ciuitat. et int̄ tales fm̄ p̄hm i. s. ethi.
ē simplr iustū. alio d̄r aliquid altez non sim-
plr: sed q̄ aliqd̄ eius existēs. et b̄ mō in reb;
humānis filiū ē aliqd̄ p̄ris: qz quodāmodo
ē ps eius: vt d̄r in .s. ethi. et seruus est aliqd̄
dñi: qz ē instm̄ eius: vt d̄r in p̄ polit. et ideo
p̄ris ad filiū nō ē cōparatio sicut ad simplr
altez: et p̄pter b̄ nō ē ibi simplr iustū: sed qd̄
dam iustū. s. p̄nū: et eadem rōne nec int̄ do-
minū et suū: s; ē int̄ eos dñatiū iustum.
vxoꝝ aut q̄uis sit aliqd̄ viri qz oparat ad eū
sicut ad p̄ziū corpus: vt p̄z paplm̄ ad .s. ph.
.s. tñ magis distiguit a viro q̄ filius a p̄re ul
seruus a dño. assumif. n. in quādā socialem
vitā m̄rimony. et iō vt p̄hs dicit q̄ int̄ virū
et vxorē plus ē de rōe iusti q̄ int̄ p̄ez et filiū
v̄l dñm̄ et suū: qz cū vir et vxorē hēant ime-
diatā relatōem ad domesticā cōitatē: vt p̄z
i p̄ polit. iō int̄ eos nō est ēt simplr politicū
iustū: sed magis iustū iconomicū. ¶ Ad p̄i

mū ḡ dicēdū q̄ ad iusticiā p̄tinet reddē ius
suū vnicuiq; supposita tñ diuersitate vnius
ad alterū. sigs. n. sibi det qd̄ sibi debet: nō p̄-
prie vocat b̄ iustū: et qz qd̄ ē filij est p̄ris: et
qd̄ ē sui ē dñi: iō nō ē p̄pe iusticia p̄ris ad fi-
liū: vel dñi ad suū. ¶ Ad secūdū dicēdū q̄
filius inq̄tū filiū ē aliqd̄ p̄ris: et filr̄ suū inq̄
tū suus ē aliqd̄ dñi. vterq; tñ put cōsiderat
vt qdā hō: ē aliqd̄ fm̄ se subsistēs ab alijs di-
stinctū. et iō inq̄tū v̄tq; ē hō aliq̄ mō ad eol
ē iusticia. et p̄p̄ b̄ ēt aliq̄ leges dant̄ de his
q̄ sūt p̄ris ad filiū v̄l dñi ad suū: s; inq̄tum
v̄tq; ē aliqd̄ alteri: s; b̄ deficit ibi p̄fecta rō
iusti v̄l iuris. ¶ Ad tertiū d̄z q̄ oēs alie di-
uersitates p̄sonaz q̄ sūt i ciuitate h̄nt imedi-
atā relatōem ad cōitatē ciuitatis et ad p̄nci-
pē ipsius. et iō ad eos ē iustū s; p̄fectā rōne
iusti: distiguit tñ istud iustū fm̄ diuersa of-
ficia. vñ et d̄r ius militare l̄ magistratū aut
sacerdotū: nō p̄ defectū a simplr iusto sic d̄r
p̄nū et dñatiū: s; p̄p̄ hoc q̄ vnicuiq; adi-
tioni p̄sone fm̄ p̄ziū officii aliquid p̄ziū
debetur.

Inde vide

randū ē de iusticia. Circa
quā querūf̄ duodeciz p̄ qd̄
fit iusticia. 1. v̄trū iusticia
semp̄ sit ad altez. 2. v̄t sit
virt. 3. v̄t sit i voluntate sic in subo. 4. v̄t
sit virtus gnālis. 5. v̄t fm̄ q̄ ē gnālis sit
idē i eēntia cū oī virtute. 6. v̄t sit aliq̄ iusti-
cia particularis. 7. v̄t iusticia p̄ticularis
habeat p̄ziā mām. 8. v̄t sit circa passiōes
vel circa operatiōes tñ. 9. v̄t mediū iusti-
cie sit mediū rei. 10. v̄t act⁹ iusticie sit red-
dere vnicuiq; qd̄ suū ē. 11. v̄t iusticia sit p̄-
cipua int̄ oēs virtutes morales.

Ad primum sic pro-

cedit. ¶ V̄t q̄ icōueniēt dēfiniāt a iurisperi-
tis: q̄ iusticia ē p̄petua et cōstās volūtas ius
suū vnicuiq; tribuēs. Iusticia. n. s; p̄hm i. s.
ethi. ē bitus a quo sūt aliq̄ opatiū iustoz: et
a q̄ operāt et volūt iusta: s; volūtas noiat po-
tētiā v̄l etiā actū. ḡ incōueniēt iusticia d̄r
eē volūtas. ¶ Rectitudo volūtatīs non
ē volūtas: aliq̄n si volūtas eēt sua rectitu-
do: segre ē q̄ nulla volūtas esset et eruerfa: s;
fm̄ Anselmū i li. de veritate: iusticia ē recti-
tudo. ḡ iusticia nō ē uolūtas. ¶ Sola